

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Q. 52. Si motiva pro una parte sint probabiliora, an etiam tunc intellectus possit per voluntalem applicari, ad assentiendum parti minùs probabili.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42634

Inst. 3. Si rationes sint utrimque æquales, Judex non potest nisi temerè assentiri uni parti, ergo similiter intellectus noster. *R. n. ant.*, quamvis enim leges statuant, ut tum neutri parti in foro externo plenè adjudicet, tamèn non ideo erit temerarius, si per voluntatem erga suum amicum inclinatus internè assentiatur ipsius rationibus.

Reliqua solventur ad quæstionem sequentem.

Q. 52. Si motiva pro una parte sint probabiliora, 414
an etiam tum possit intellectus per voluntatem applicari ad assentiendum parti minùs probabili. *R.*

§. I. Si sit materia facti, *Carden.* negat, uti n. 398. insinuaturn est, quia secundùm Juristas probatio fortior destruit debiliorem, præsumptio major minorem: quidquid sit de foro externo, in quo sententia exterior semper ferenda est secundùm majus pondus rationum, puto etiam in materia facti esse tenendum, quod diximus n. 398. Quod materiam juris attinet,

§. II. Potest voluntas applicare intellectum, ut 415
motivis minùs probabilibus assentiatur, ita Auctores n. 399. citati cum *Teril.* in Reg. q. 30. 31. 33. & *Illf. t. I. d. I. a. 6.*, fateturque *Gonz. d. 10. n. 58. S. Thomam* videri hoc ipsum docere, ipse autem d. 3. c. 2. tenet oppositum, sed pro se malè citat *Vasq. & Less.*, saltem locis illis, quos refert, Item *Suar.*, nam non negat absolutè, sed potiùs idem nobiscum assentit, & tantùm dicit oppositum sibi esse probabile: contra nos tamen sentiunt *Laym. & Palav.* Item *Ess.* in app. a. 113., saltem pro casu, quo intellectus evidenter judicat motiva pro una parte esse graviora, si autem excessum illum evidenter non cognoscat, stat pro nobis; fatetur autem n. 152. rarè contingere, ut directè judicetur cum evidentia de notabili illo excessu. Responsio nostra *Probatur 1.*, quia ipsamet voluntas potest è duobus bonis ferri in mi-

nus, v. g. in bonum delectabile præ honesto, quam-
 vis certò agnoscat, quòd honestum sit majus, item
 in unum delectabile præ majori delectabili, uti ex-
 perientia docet, & suppono ex Philosophia, ergo se-
 militer intellectus sic imperante voluntate; possumus
 que hic applicari dicta n. 399. & seqq. Et quòd de
 voluntate dixi, docet *S. Th.* 1. p. q. 19. a. 3. his ver-
 bus, *Ea, que sunt ad finem, non ex necessitate volun-*
tatis valentes finem, nisi sint talia, sine quibus esse
non potest, atqui finis sæpe esse potest sine medio
 se utiliore per minus utile, ergo voluntas potest velle
 hoc minus utile præ utiliore. Quod autem attinet ad
 intellectum, de verit. q. 14. a. 1. O. ait, *determinatio*
autem per voluntatem, qua eligit assentiri uni parti
si determinatè & præcisè propter aliquid, quod est
sufficiens ad movendum voluntatem, non autem ad
movendum intellectum &c. Videtur idem sentire *S.*
Aug. relatus Cap. *Ego solis*, dist. 9. ubi, ad assen-
 tiendum, aliud non requirit, quàm auctoritatem
 vel rationem probabilem. *Probatur* 2. nam hære-
 tici formales, qui sæpe actu agnoscunt majora moti-
 va pro fide nostra, nihilominus ex prava voluntate
 pertinaciter adhærent suis erroribus. Item temerè ju-
 dicantes, sæpe saltem abripiuntur ad judicia, etiam
 sum pro parte opposita ex parte intellectus advertant
 rationes meliores, in illis enim stat pro ratione vo-
 luntas: è contrà homines probi, qui malas suspicio-
 nes fugiunt, etiam si majora motiva habeant pro asse-
 renda improbitate proximi, attamen per voluntate-
 rem attinent intellectum, ut quamdiu certò non pro-
 batur esse improbus, judicent esse probum, sicque
 interpretantur omnia in bonam partem, inquit *S.*
Th. 2. 2. q. 60. a. 4., & pluribus profequitur *Terri-*
in Reg. q. 55. à n. 36. ergo. *Ratio à priori est*, quia
 veritas, quæ est objectum intellectus, non tantum per
 proba-

probabilius, sed etiam per minus probabile attingi potest, & ad talem assensum naturaliter trahitur intellectus noster etiam in sensu composito motivi probabilioris, uti constat experienciâ, nam etiam trahitur per motiva contra fidem & planè temeraria, ergo talis assensus debet esse possibilis intellectui, alioquin inclinatio naturalis esset frustra, vel ad aliquid naturaliter impossibile, ergo poterit voluntas imperare, ut intellectus ad veritatem illam tendat per actum minus probabilem: Neque semper imprudens erit ejusmodi imperium, nam imprimis ex parte intellectus adest motivum grave & prudens, uti suppono: deinde ex parte voluntatis etiam sunt motiva sufficientia, v. g. ut sibi vel aliis non inferat nimis gravem molestiam, ut servet conscientiae suae libertatem, ut ostendat suave esse Christi jugum, quia hic & nunc utilius erit saluti proximi, si assentiar parti benignae; quia opinio ista minus probabilis est S. Thoma, est communior in schola nostra, à superiore mihi suadet, facilius explicatur discipulis &c., debuitque hæc ipsa fateri Ebrei, nam in principiis concl. 3. sic habet, *ipsum commodum vel incommodum notabile vicem & pondus rationis habet*: addit idem esse, si specialis honestas insinuetur intellectui à voluntate, uti honestas obedientiae, *ad hanc enim prosequendam potest intellectus relictis etiam majoribus rationum motivis subicere se voluntati aliorum*. Nec obstat periculum erroris, hoc enim manet, quamvis intellectus applicetur ad assentiendum probabiliori: & quamvis videatur esse majus periculum in assensu minus probabili, non ideo tenetur illud vitare & amplecti probabilius, tam parum, quam voluntas semper teneatur fugere minus bonum & amplecti majus; & ratio utriusque est, quia est prudens motivum amplectendi etiam illud,

illud, quod est minus. *Conf.* nam in primis iudicium probabilius potest suspendi, uti omnes fatentur, ergo tum melius erit intellectui habere assensum probabilem quàm nullum: deinde etiam motivum probabilius potest non ita attendi, sicque motivum probabile habebit se, ac si esset solum, si autem sit solum, potest obtinere assensum, ergo.

Respondent, Melius esse ignorare, & consequenter nullum omnino elicere assensum, quàm errare, nam *S. August.*, uti refertur dist. 38. Cap. 2. *quamvis*, ait, *in una eademque re & nescienti sciens & erranti non errans rectè à ratione proponitur*: Ratio est, quia bonum finale intellectus est veritas, atqui errans, etiam probabiliter, magis à veritate recedit, quàm prorsus ignorans, nam neuter quidem habet veritatem, at solus errans habet præterea falsitatem directè oppositam veritati, hinc omnes fatentur ignorantiam privationis esse minus malum intellectus quàm ignorantiam malæ dispositionis, sicuti in voluntate sola privatio virtutis est minus malum quàm positivum vitium; Item in agro est minus malum nullas habere herbas quàm habere malas, ergo, *ita Elix. 1. 6. q. 8. §. 10.* *Contrà* est 1. nam si hoc valet, ergo & abstinendum erit ab assensu probabiliori, qui etiam potest esse falsus. 2. Licet melius sit non errare quàm errare, tamen non omnis error est simpliciter malum intellectus, quamvis sit minus bonum, quando enim certò attingi non potest veritas, est bonum intellectui sic opinari de veritate, quæ prudenter præsumitur subesse tali motivo, uti pluribus dicitur n. 705., sicuti bonum est intellectui cognoscere apprehensivè, quamvis melius sit cognoscere judicativè. *Nec obstat*, quòd sola veritas dicatur esse bonum intellectus, nam intelligitur sola veritas vel realis vel saltem apparens, uti dictum est

est n. 400. ; realis quidem est bonum per se, appa-
rens autem, quæ est cum errore probabili, est bo-
num per accidens, in circumstantiis, quibus certò
dignosci non potest veritas realis, & habetur moti-
vum grave judicandi eam hìc & nunc adesse, sicque
manet, quòd objectum intellectus sit veritas cogno-
scenda, vel certò, vel probabiliùs, vel saltem proba-
biliter. 3. Vitium morale est simpliciter malum vo-
luntatis, quia inclinatur ad turpe: herba mala cense-
tur agro mala, quia Domino agri est noxia: aliud
est in opinione invincibiliter erronea, si prudente &
gravi motivo nitatur, talis enim falsitas vel error
re ipsa facit intellectum prudenter versari circa ob-
jectum, & contendere ad veritatem, prout huma-
no modo hìc & nunc attingi potest: quod patet re-
spectu diversorum intellectuum, qui utique pruden-
ter assentiri possunt conclusionibus contradictoriè
oppositis, pro quibus gravia motiva habent, quam-
vis certum sit alterutrum habere errorem.

§. III. *Objicies* I. Motivum majus elidit minus 418
sibi oppositum, ergo illud, quod minus est, non ma-
net dignum assensu. *R.* n. ant., cujus oppositum
ostensum est à n. 261. & 400.

Inst. 1. Saltem si sit evidens, quòd unum moti- 419
vum sit absolutè & simpliciter gravius, non manebit
probabilitas pro altero, quia tunc pro eo, quod est
minus probabile, non est fundamentum absolutè &
comparativè magnum, neque retinet amplius vim
magnam pertrahendi intellectum ad assensum, ob
præsentiam fundamenti oppositi, ita *Ess.* à n. 112.
R. n. ass. & ejus probationem, quamvis enim non
sit ita magnum, uti alterum, tamen manet simplici-
ter dignum assensu viri prudentis, uti supponitur, ex-
go manet simpliciter magnum.

Inst. 2. Magnum dicitur, quod est excedens, uti
habet

habet *Arist.* I. Rhetor. c. 7., sed motivum minus probabile non est excedens sed exceditur, ergo, ita *Gonz.* d. I. n. 18. R. Magnum dicitur, quod est excedens omne aliud magnum, n, & patet falsitas, alioquin magna, quæ exceduntur à majoribus, non essent magna: magnum dicitur, quod est excedens alia simpliciter parva, c, minus probabile autem excedit dubiè & tenuiter probabile, item improbabile, quæ sunt simpliciter parva, ergo.

420 *Obji.* 2. Si intellectus absque motivo unum affirmet & alterum neget, agit imprudenter, uti si affirmet stellas esse pares & neget esse impares, ergo etiam imprudenter agit, si absque motivo affirmet unum præ altero, sed quando una pars apparet minus probabilis, tum intellectus absque motivo affirmat hanc partem præ altera, nam haberet motivum pro affirmanda hac altera præ illa, non autem è contrà, ergo.

Conf. 1. nam imprudenter dicitur illud esse album, quod est similius nigro, ergo imprudenter dicitur illud esse licitum, quod verisimilius est illicitum.

Conf. 2. Non possum prudenter sequi illum, quem potius judicare possem falli, rejecto illo, quem potius judicare possem non falli, atqui ita est hic, ergo. Ita

Erenthr. R. n. min. subsumptam, nam quod attinet ad intellectum, adest motivum grave, uti supponitur; quod autem attinet ad voluntatem, etiam adest motivum prudens, uti n. 416. dictum est: *Nec obstat*, quod sit motivum majus pro altera parte affirmanda, nam hoc motivum est incertum, nec elidit probabilitatem alterius, & consequenter non impedit intellectum, quominus accedente imperio voluntatis amplectatur alterum. *Ad Conf.* 1. n. consequ., nam in evidentibus, quale est, quod video esse magis nigrum, non potest voluntas impedire aut in oppositum applicare intellectum, quia quod eviden-

ter

ter est magis nigrum, non potest non esse tale, nec potest esse motivum grave, quod non sit tale; è contrà in opinabilibus, illud, quod apparet magis verum, sæpe experimur fuisse falsum, & adest motivum grave pro eo, quod oppositum sit verum, ergo poterit voluntas facere, ut assentiar huic præ illo. *Ad Conf. 2. n. maj.*, nam quamvis judicare possem falli, tamen non teneor id judicare, sed ex gravi ac prudente motivo judicare possum non falli, ergo illum sequi possum non attento altero, cum nulla lex me obliget, ut sequar potius hunc quam illum.

Inst. 1. Motivum minus probabile sæpius connectitur cum falsitate, è contrà magis probabile sæpius connectitur cum veritate, ergo assensus ad minus probabile non est prudens, cum in eo sit exigua spes veritatis. *R. Cum Teril. hìc q. 2. à n. 15. n. ant.*, nam licet motivum minus probabile sæpius connectatur cum falsitate quam motivum magis probabile, tamen motivum minus probabile simpliciter & absolutè loquendo, vel etiam comparative ad similia motiva probabilia, sæpius connectitur cum veritate quam cum falsitate, & plura motiva simpliciter probabilia præsumuntur esse vera quam falsa, cum omnia sint ad assensum circa objectum tanquam verum, & maneat incertitudo de falsitate ullius, ergo prudenter assentior motivo probabili; sicuti licet sciam Petrum in loquendo sæpius dicere verum quam Paulum, quia tamen Paulus, licet minus sæpe quam Petrus, tamen sæpius dicit verum quam falsum, prudenter credere possum Paulo.

Inst. 2. Si voluntas efficaciter intendat millionem, possitque habere vel centum vel mille, imprudenter eliger centum præ mille, ergo cum intellectus efficaciter intendat veritatem, magis autem probabile sit vicinius vero quam minus probabile, imprudenter

prudenter eliget minùs præ magis probabili. R. 1. dist. ant., imprudenter eliget centum præ mille, si hic & nunc desit rationalis causa sic præeligendi, c. si talis causa adsit, n. posset autem esse, v. g. ne videatur hic & nunc nimis cupida, ne hunc offerentem planè emungat, ne offendat eos, à quibus petit, ut sic moderatè acquirendo semper vitet otium &c., causas autem ejusmodi rationabiles determinandi intellectum ad minùs probabile, dedimus n. 416. R. 2. Dato antec. n. conseq., nam magis probabile non semper est re ipsa vicinius vero, sed tantùm habet majorem colorem vicinitatis, re ipsa tamen fortè est remotius, è contrà mille sunt semper & certò viciniores millioni, quàm centum, ergo manifesta est disparitas.

423 *Inst. 3.* Ergo poterit quis prudenter assentiri, jam huic jam illi contradictorio; & quis hoc non argueret maximæ insipientiæ? Ita *Eliz.* in app. q. 1. R. Si voluntas ex prudente motivo mutet suum imperium, c. seq., & n. in hoc fore ullam insipientiam, nam & ipsa voluntas potest pro libitu jam amare majus bonum, & statim pòst, minus: quia tamen voluntas difficulter mutat actum, ad quem se efficaciter resolvit, & intellectus ipse firmitus adhæret illi, quod semel amplexus est, non ita facilè fiet ejusmodi mutatio imperii in voluntate vel opinionis in intellectu.

424 *Inst. 4.* Talis assentietur, quia vult, ergo non ex ratione, ergo non prudenter, ita *Gonz.* d. 11. n. 14. R. 1. Etiam assentiens probabiliori, assentitur, quia vult, quia voluntas liberè applicat intellectum ad hunc assensum, ad quem ratio non necessitat. R. 2. Assentitur, quia vult, ita ut sit pro ratione voluntas, n. ita ut voluntas sit applicativa ad assensum propter grave motivum ab intellectu propositum, c. antec. & n. utramque seq. Obj.

Obji. 3. Dominium, quod voluntas habet in intellectu, non est despoticum, sive, in bonum ipsiusmet voluntatis, sed est politicum, id est, in bonum ipsiusmet intellectus, atqui intellectui melius est assentiri verosimiliori, quia per hoc præsumitur magis accedere ad veritatem, ergo. *R.* Dominium voluntatis in alias potentias est partim politicum partim despoticum, id est, partim in bonum potentiarum, partim in bonum voluntatis, etiam cum damno potentiarum, quibus uti potest etiam in ipsarum dispendium, v. g. oculo, imperans videre intensam lucem, quâ læditur: idem est, si intellectum determinet ad hæresin, ad iudicium temerarium &c., ergo multò magis poterit determinare ad opinionem, quæ est bonum intellectus.

Inst. 1. Voluntas non potest facere, ut intellectus non sit potentia necessaria, ergo nec potest facere, ut non potius assentiatur motivo majori quàm minori. *R. n. conseq.*, sic enim est potentia necessaria, ut voluntati subiaceat in non evidentibus, uti omnes fatentur.

Inst. 2. Voluntas non potest facere, ut si duo inæquales soni edantur, auditus non magis percipiat maiorem quàm minorem, ergo nec, ut intellectus non magis assentiatur probabiliori quàm minus probabili. *R. 1.* Ergo similiter voluntas non poterit seipsam adducere, ut bonum minus præligat majori, item non poterit facere, ut intellectus suspendat iudicium probabilius, quia non potest facere, ut auris non eliciat auditionem soni. *R. 2. n. conseq.*, quia intellectus in opinabilibus magis subiacet voluntati quàm sensus externi, uti omnes fateri debent.

Obji. 4. Opinari est assentiri, assentiri autem est iudicare potius verum quàm falsum, atqui advertens aliquid esse minus probabile, non potest iudicare

care esse potius verum quàm falsum, ergo non potest opinari minùs probabile. *prob. min.*, oppositum apparet ei ex motivo esse verosimilius, ergo non potest judicare minùs probabile esse potius verum quàm falsum. *Conf.* nam si assentiaris minùs probabili, hoc ipso judicas illud esse verum, quia omnis assensus est ad verum, ergo hoc ipso judicas contradictorium esse falsum, quia scis, si hoc contradictorium sit verum, alterum debere esse falsum, atque impossibile est, ut judices hoc esse falsum, pro quo actu agnoscis motiva verosimiliora, ergo. *R. n. min.*, ad *prob. n. conseq.*, quamvis enim motivum appareat esse verosimilius, tamen scitur esse fallibile ac posse esse falsum, & cum in contrarium appareat etiam grave motivum, voluntas imperat, ut huic assentiatur tanquam probabiliter vero: unde *Ad Conf. n. min.* subsumptam, nam pro asserenda falsitate est motivum grave, uti n. 412. est dictum.

429 *Inst. 1.* Intellectus adhæret veritati quantum potest, ergo etiam verosimiliori. *R.* Quantum de se est, transeat, si aliter imperet voluntas, n. conseq., potest enim determinari ad hæresin, ad iudicium temerarium, licet magis appareat veritas opposita.

430 *Inst. 2.* Minùs verosimile est negatio verosimilitudinis, sed huic negationi non potest assentiri, ergo. *R. n. maj.*, nam pro minùs verosimili est motivum positivum, grave & prudens, quamvis adfit negatio majoris verosimilitudinis, quæ non excludit alterum motivum minus, sicuti minor lux non excludit majorem, ideoque non est negatio lucis, quamvis adjunctam habeat negationem majoris lucis.

431 *Inst. 3.* Quod apparet esse minùs probabile, non potest judicari esse magis probabile, ergo nec potest judicari.

judicari esse verum, quia esse verum est plus, quàm esse magis probabile. R. n. conseq., evidens enim est, quòd fit minus probabile; è contrà non est evidens, quòd fit falsum, & est motivum grave pro eo, quòd fit verum, ergo potest judicari, quòd fit verum, licèt plus sit dicere esse verum, quàm esse tantùm magis probabile: itaque ratio disparitatis à priori est, quia quando incertum est, an aliquid fit verum, potest judicari esse verum, vel ex majore vel ex minore motivo gravi; è contrà quando aliquid scitur esse minus probabile, nullum potest esse motivum judicandi esse magis probabile.

Q. 53. *An subditus teneatur obedire Superiori imperanti aliquid probabiliter licitum, si subdito probabilius sit illud esse illicitum.* R. Affirmat rectè *Busenbaum* suprà, sed probatio meliùs firmanda est: fit itaque,

§. I. Si subditus licitè possit obedire, tum tene- 432
tur, atqui subditus in hoc casu licitè potest obedire, ergo tenetur. *Major* videtur certa contra *Schild.* tr. 2. c. 4. n. 57., nam subditus tenetur obedire in omnibus licitis, & potestas præcipiendi est hìc in certa possessione; habet insuper Superior jus imperandi hoc, quod ipse judicat licitum, ergo subditus habet obligationem faciendi. *Minor* est serè omnium, & satis constat ex Cap., *Quid culpatur*, *Caus.* 23. q. 1., ubi *S. August.* dicit subditum posse militare ita jubente Rege etiam *Sacrilego*, *si certum non sit bellum esse iniquum*; quamvis autem probabilius esset esse iniquum, tamen hoc nondum esset certum, ergo posset militare.

§. II. Communis sententia absolutè tenet talem 433
subditum teneri obedire, ita *Sanch.* in *Decal.* l. 6. c. 3. n. 6. *Carden.* in 2. crisi d. 2., qui in 1. crisi d. 61. n. 168. vocat sententiam certam: *Mendo* in *Stat.* d. 13. à